

KARABAĞ'IN ÖZGÜRLEŞTİRİLMESİNİN ÜSTÜNDE GEÇEN 1 YIL

Tutku DİLAVER

Analist

Analiz No : 2021 / 33

09.11.2021

2020 yılı Kafkasya bölgesi adına önemli bir gelişmeye sahne oldu. Azerbaycan topraklarında 30 yıldır süre gelen işgal son bularak, Şuşa ve Dağlık Karabağın etrafındaki 7 rayon tekrar Azerbaycan kontrolüne dönmüş oldu. Hatırlanacağı üzere, Ermenistanda Dağlık Karabağ hakkındaki popülist söylem 2019 yılı boyunca artmış Nahçıvanın tarihi Ermeni toprağı olduğu gibi söylemler resmi makamlar tarafından dile getirilmeye başlamıştı[1]. Benzer şekilde Ermenistan Başbakanı Nikol Paşinyanın Karabağ, Ermenistandır. Nokta. çıkışı ve bu çıkışa karşı Minsk grubunun sessiz kalışı Azerbaycanın Dağlık Karabağda çözümün diplomasi yoluyla sağlanabileceğine dair inancını büyük ölçüde zedelemişti[2]. Temmuz 2020de Azerbaycanın Tovuz kentinde meydana gelen 4 günlük çatışmalar da Azerbaycanın tehdit algısını kuvvetlendirmişti. 27 Eylül 2020de Azerbaycan tarafından başlatılan geniş çaplı demir yumruk operasyonu tüm bu gelişmelerin ardından sürpriz bir harekât değildi. 44 gün süren çatışmalar sona erdi ve ateşkes sağlandı.

44 günlük çatışmalar boyunca ateşkes rejiminin tekrar tesis edilebilmesi için 3 ayrı girişimde bulunulmuştu. Ancak sağlanan ateşkesler uzun ömürlü olamamıştı. Ta ki, Azerbaycan Dağlık Karabağ bölgesinin en önemli şehirlerinden tarihi Şuşa kentini kontrol altına alana kadar. Stratejik bir konumda yer alan Şuşa şehrinin kontrol altına alınması, Ermenistanın Dağlık Karabağdaki etnik ayrılıkçı güçlerine ikmal yolları üzerinde yer alması ve alternatifsiz olması nedeniyle, operasyonun nihayete ermesinde son derece etkili oldu. Rusya Devlet Başkanı Vladimir Putinin şahsen bulunduğu girişimi takiben Azerbaycan ve Ermenistan arasında ateşkes rejimi tekrar kuruldu.

Azerbaycanın başarılı operasyonları sonucu işgalin sona ermesi yalnızca Ermenistan-Azerbaycan çatışması açısından değil, bölgesel barışın tesisi açısından da son derece önemli bir gelişmeydi. 9 Kasım 2020de Rusyanın arabuluculuğuyla sona eren operasyonların ardından imzalanan mutabakat metni Güney Kafkasyada yeni bir dönemin tesisi açısından önemli bir mihenk taşı oldu. Bu nedenle son bir yıllık sürece kısaca göz

atmak yerinde olacaktır.

9 Kasım Mutabakatında Hangi Noktaya Gelindi?

Dağlık Karabağ sorunu açısından 9 Kasımda kurulan ateşkes rejiminin öncekilerden önemli farklılıkları bulunduğu söylenebilir. Öncelikle bahsedilmesi gereken fark daha önce yapılan Bışkek protokolünün aksine ateşkesin yalnızca iki ülke arasında tesis edilmesi, Azerbaycanın yıllardır savunduğu bir gerçeği ortaya koymuş oldu. O da Dağlık Karabağdaki işgalci gücün, aksi iddia edildiği şekliyle Dağlık Karabağlı Ermeniler değil, bizzat Ermenistan olduğuydu. 9 Kasım mutabakatıyla tarafların yalnızca Ermenistan ve Azerbaycan olduğu kayıt altına alınmış oldu.

Buna ek olarak daha önce kurulan ateşkes rejimlerinde detaylı bir yol haritası bulunmuyordu. Oysa 9 Kasımda tarafların tamamının hazır bulunarak açıkladığı ortak metinde Ermenistan ve etnik ayrılıkçı güçlerin işgal altındaki 7 rayondan çekilme tarihlerine dair belirlemeler yapılmıştı. Mutabakata göre; Ağdam bölgesi 20 Kasım (madde 2) [3], Kelbecer bölgesi 15 Kasım(madde 6) [4], Laçın bölgesi ise 1 Aralık (madde 6) [5] itibariyle Azerbaycana teslim edilecekti[6]. Nitekim 20 Kasım günü Ermenistan askerleri ve ayrılıkçı kuvvetler çekilerek Ağdamı Azerbaycan kontrolüne bıraktı[7]. Üçlü mutabakatın geleceği açısından takvime uyulması oldukça önemli bir göstergedi.

Ancak 15 Kasıma kadar geri verilmesi konusunda mutabık kalınan Kelbecer bölgesinin Ermeni kuvvetlerce terk edilmesi, Ermeni kökenli yerleşiklerin tahliyesi 25 Kasıma kadar ertelendi. Bölgenin boşaltılması sırasında, Ermeni sakinleri yerleşim yerlerinden ayrılırken kendi evlerini yakmaları, akrabalarına ait mezarları taşımaları ve kiliselerde bulunan eşyaları tahliye etmeleri nedeniyle çıkan karmaşa bu sürenin uzatılmasında etkili oldu[8]. Ateşkes mutabakatı gereği Rus Barış gücünün kontrolünde(madde 3)[9] gerçekleştirilen tahliye işlemleri 25 Kasımda tamamlanarak Kelbecer bölgesi Azerbaycan kontrolüne teslim edildi[10]. Laçın ise mutabakat gereği Rus barış gücünün kontrolü altında olacak şekilde Azerbaycana iade edilmiş oldu[11].

Mutabakatın 3. ve 4. Maddeleri gereği konuşlanan Rus Barış gücü 8 Kasım itibariyle Laçın koridoru etrafında yoğunluklu olmak üzere Dağlık Karabağ bölgesinin Azerbaycan tarafına yakın kısımlarında konuşlanmış bulunuyor[12]. Şuşa (Shushi), Hocavend/Kırmızı Pazar (Martuni) -Sukovuşan (Magadiz) hatlarında devriye çalışmaları yapılıyor.

Mutabakat gereği kurulması planlanan barış koruma merkezinin temeli ise Türkiye ve Rusya işbirliğinde açılan ortak gözlem merkeziyle atılmış oldu[13].

Barış gücünün denetimi altında olan bölgelerde, Rusya tarafından Ermenistan-Hankendi arası ulaşımın sağlanması, evini terk etmek durumunda kalmış olan Ermenilerin geri dönüşlerinin kontrolünün sağlanması, Kiliselere ziyarete gelenlere eşlik edilmesi, ateşkesin kontrolünün denetlenebilmesi için devriye gerçekleştirilmesi gibi askeri faaliyetler gerçekleştiriliyor[14]. Barış gücünün koruma ve devriye faaliyetlerinin yanı sıra bölgedeki okullarda sosyal yardım faaliyetleri yürüttüğü de biliniyor[15]. 9 Kasım mutabakatının 7. Maddesi gereği yerinden edilmiş vatandaşların geri dönmesi konusunda Ermeni halkına

yönelik faaliyetler sürerken, Birinci Karabağ Savaşı sırasında bölgen kaçmak zorunda kalan Azerbaycanlı bölge sakinlerinin geri dönüşüne dair herhangi bir düzenleme henüz yapılmış değil.

Mutabakatın 8. maddesi gereği 15 Aralık 2020de başlayan savaş esiri takası Ermeni tarafının Dağlık Karabağa yerleştirilen mayın haritalarını teslim etmemesi ve iki devlet arasındaki sınır bölgesinde yaşanan gerginlikler nedeniyle planlanandan yavaş ilerliyor. Bu konudaki en önemli gelişme 12 Haziranda Gürcistanın arabuluculuğunda gerçekleştirilen toplantılar sonrası Ermeni tarafının teslim ettiği mayınlı arazi haritaları karşılığında Azerbaycan 17 savaş tutsağının Ermenistana gönderilmesiyle kaydedildi[16].

Öte yandan Azerbaycan açısından olduğu kadar Türkiye açısından da son derece büyük bir öneme sahip olan Nahçıvana ulaşım yollarının tekrar açılması konusunda henüz çalışmalar tamamlanabilmiş değil. Her ne kadar 11 Ocak 2021de Putin, İlham Aliyev ve Nikol Paşinyanın bir araya gelişinden sonra açıklanan bildiriyle bu konudaki ortak irade açıklanmış olsa da, Nahçıvana Zangezur üzerinden bir ulaşım yolu henüz açılmadı. Ortak bildiri çerçevesinde belirlenen çalışma grubu ise çalışmalarına devam ediyor. Ermenistan Başbakanı Nikol Paşinyanın son açıklamalarından çalışma grubunun belirli rotalar üzerine çalıştığı anlaşılıyor. Mevcut rota ihtimallerinin eskiden bölgede bulunan yolların; İcevan-Kazah hattı(R13 ile H37 karayolları), Berde-Tovuz hattı, Berd-Tovuz hattı, Angeghakot-Bichanak hattı (E117 karayolu), Horadiz-Meğri, Ordubad, Horadiz hattı (E002) üzerinden tartışıldığı görülüyor[17]. Ermenistan Başbakanı Nikol Paşinyan 8 Kasımda bir Ermeni televizyon kanalına verdiği röportajda Yeraskh-Ordubad-Meğri-Horadiz tren yolunun açılmasından yana olduklarını dile getirdi. Zangezur koridorunun tamamen Ermenistanın egemenliği altında ve kontrolünde olmasının istendiğini çalışmaların bu doğrultuda yapıldığını vurgulayan Paşinyan, söz konusu yolun uluslararası katkılarının da yadsınamayacağına da dikkat çekti. Paşinyanın bu ifadelerine yönelik olarak, Nahçıvan koridoru hakkında Ermeni toplumundaki önyargıların kırılması konusunda ikna çalışmalarına devam edildiği yorumu yapılabilir. Ancak elbette, Nahçıvana yol açılması konusunda 9 Kasım anlaşmasından bu yana kaydedilen çabalar umut vadecidir.

Azerbaycan ve Ermenistan arasında 9 Kasım 2020de ilan edilen ateşkes ve ateşkes çerçevesinde belirlenen yol haritası henüz tamamlanamasa bile uygulanmaya devam etmektedir. Öte yandan, zaman zaman Ermenistan-Azerbaycan sınırında meydana gelen çatışmalar iki ülke arasında Sovyetler Birliği döneminden kalma sınır tartışmalarının hararetlenmesine neden olmuştur. Rusyanın önderliğinde iki ülke arasındaki sınırların kesinleştirilmesi çabaları da devam etmektedir. Sınırın belirlenmesi çalışmalarını kalıcı barış anlaşmasının tesisinin takip edeceği düşünülebilir. Ancak henüz kalıcı barış antlaşması için herhangi bir platform kurulabilmiş değildir. Türkiye ve Azerbaycanın önerisi Güney Kafkasya Ülkeleri+İran+Rusya+Türkiyeden oluşan 6lı bir platform kurulmasıydı. Ancak bu konuda Gürcistan ve Rusya arasındaki mevcut durum, İranın şüpheli dış politika yaklaşımı ve Ermenistanın AGİT Minsk grubunun sürece tekrar dâhil edilmesi girişimleri nedeniyle henüz bir yol alınabilmiş değil.

Ancak bir yıl gibi kısa bir süreye bakarak atılan adımlar değerlendirildiğinde, yıllardır gelişme kaydedilemeyen pek çok konuda etkili adımlar atıldığı söylenebilir.

[1] Tutku Dilaver, NOKTA ATIŞLARDAN SİLAHLI ÇATIŞMAYA: AZERBAIJAN-ERMENİSTAN SAVAŞIN EŞİĞİNE NASIL GELDİ?, AVİM, 21 Temmuz 2020, <https://avim.org.tr/tr/Analiz/NOKTA-ATISLARDAN-SILAHLI-CATISMAYA-AZERBAIJAN-ERMENISTAN-SAVASIN-ESIGINE-NASIL-GELDI>.

[2] Paşinya'dan Azerbaycan iddialarına cevap: Karabağ Ermenistan'dır ve nokta!, Ermeni Haber Ajansı, 17 Eylül 2021, <https://www.ermenihaber.am/tr/news/2019/09/17/PPa%C5%9Finyan-Karaba%C4%9F-Ermenistan/164405>.

[3] Statement by President of the Republic of Azerbaijan, Prime Minister of the Republic of Armenia and President of the Russian Federation, Rusya Devlet Başkanlığı Resmi İnternet sitesi, 10 Kasım 2021, <http://en.kremlin.ru/events/president/news/64384>.

[4] Statement by President of the Republic of Azerbaijan, Prime Minister of the Republic of Armenia and President of the Russian Federation, Rusya Devlet Başkanlığı Resmi İnternet sitesi, 10 Kasım 2021, <http://en.kremlin.ru/events/president/news/64384>.

[5] Statement by President of the Republic of Azerbaijan, Prime Minister of the Republic of Armenia and President of the Russian Federation, Rusya Devlet Başkanlığı Resmi İnternet sitesi, 10 Kasım 2021, <http://en.kremlin.ru/events/president/news/64384>.

[6] Statement by President of the Republic of Azerbaijan, Prime Minister of the Republic of Armenia and President of the Russian Federation, Rusya Devlet Başkanlığı Resmi İnternet sitesi, 10 Kasım 2021, <http://en.kremlin.ru/events/president/news/64384>.

[7] Nagorno-Karabakh: Azerbaijan enters Aghdam district handed over by Armenia, TRT World, 20 Kasım 2021, <https://www.trtworld.com/asia/nagorno-karabakh-azerbaijan-enters-aghdam-district-handed-over-by-armenia-41639>.

[8] Azerbaijan extends Armenian pullout deadline from Kalbajar, Alljazeera, 15 November 2020, <https://www.aljazeera.com/news/2020/11/15/armenia-cedes-disputed-land-to-azerbaijan-after-peace-deal>.

[9] Statement by President of the Republic of Azerbaijan, Prime Minister of the Republic of Armenia and President of the Russian Federation, Rusya Devlet Başkanlığı Resmi İnternet sitesi, 10 Kasım 2021, <http://en.kremlin.ru/events/president/news/64384>.

[10] Dağlık Karabağ: Azerbaycan ordusu 27 yıl sonra Kelbecer'e girdi. BBC Türkçe, 25

Kasım 2020, <https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-55070984>.

[11] Laçın Azerbaycan kontrolüne geçti, AGOS, <http://www.agos.com.tr/tr/yazi/24976/lacin-azerbaycan-kontrolune-gecti>.

[12] Архив карт обстановок в районе проведения миротворческой операции, Rusya Federasyonu Savunma Bakanlığı Resmi İnternet Sitesi, 8 Kasım 2021, https://mil.ru/files/morf/nk_08112021_2800.jpg

[13] Dağlık Karabağ'da Türk-Rus Ortak Gözlem Merkezi faaliyete başladı, DW, 30 Ocak 2021, <https://www.dw.com/tr/da%C4%9Fl%C4%B1k-karaba%C4%9Fda-t%C3%BCrk-rus-ortak-g%C3%B6zlem-merkezi-faaliyete-ba%C5%9Flad%C4%B1/a-56391330>.

[14] Российский миротворческий контингент в Нагорном Карабахе- Новости, Rusya Federasyonu Savunma Bakanlığı Resmi İnternet Sitesi, son erişim: 8 Kasım 2021, https://mil.ru/russian_peacekeeping_forces/news.htm.

[15] При содействии российских миротворцев будет открыт новый детский сад на 40 мест на два села в Нагорном Карабахе, , Rusya Federasyonu Savunma Bakanlığı Resmi İnternet Sitesi, son erişim: 8 Kasım 2021, https://mil.ru/russian_peacekeeping_forces/news/more.htm?id=12392163@egNews.

[16] Azerbaycan 97 bin mayının haritaları karşılığında 15 Ermeni esiri iade etti, TRT Haber, 12 Haziran 2021, <https://www.trthaber.com/haber/dunya/azerbaycan-97-bin-mayinin-haritalari-karsiliginda-15-ermeni-esiri-iade-etti-588079.html>.

[17] Naira Badalian, Pashinyan on "Zangezur Corridor": The parties agreed on it in the trilateral working group, Arminfo, 8 Kasım 2021, https://arminfo.info/full_news.php?id=65969&lang=3&__cf_chl_jschl_tk__=Laqc67lUjV7dWC5pyr.A6sec1636444771-0-gaNycGzNCL0.

Yazar Hakkında :

Tutku Dilaver, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Uluslararası İlişkiler bölümünden 2015 yılında mezun olmuştur. 2020 yılında Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalına bağlı Kafkasya Çalışmaları Programında tezli yüksek lisansını tamamlamıştır. Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Bölümünde doktora çalışmalarına devam etmektedir.

2017 Ağustos ayında Avrasya İncelemeleri Merkezinde (AVİM) başladığı 6 aylık uygulamalı eğitim programını tamamlamış, Misafir Araştırmacı olarak AVİM □ katılmıştır. 2019-2023 yılları arasında AVİM'de Analist olarak çalışmıştır.

Atıfta bulunmak için: DİLAVER, Tutku. 2024. "KARABAĞ'IN ÖZGÜRLEŞTİRİLMESİNİN ÜSTÜNDEN GEÇEN 1 YIL." Avrasya İncelemeleri Merkezi (AVİM), Analiz No.2021 / 33. Kasım 09. Erişim Haziran 30, 2024.
<https://avim.org.tr/tr/Analiz/KARABAG-IN-OZGURLESTIRILMESININ-USTUNDEN-GEÇEN-1-YIL>

Süleyman Nazif Sok. No: 12/B Daire 3-4 06550 Çankaya-ANKARA / TÜRKİYE

Tel: +90 (312) 438 50 23-24 • **Fax:** +90 (312) 438 50 26

 @avimorgtr

 <https://www.facebook.com/avrasyaincelemelerimerkezi>

E-Posta: info@avim.org.tr

<http://avim.org.tr>

© 2009-2024 Avrasya İncelemeleri Merkezi (AVİM) Tüm Hakları Saklıdır